

Eesti edu võti peitub innovatsioonis

Mart Saarma ja Indrek Tammeaid

Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (TAI) areng on riikide jaoks kõige olulisem tegur nii ülemaailmse konkurentsivõime tugevdamiseks kui ka jätkusuutliku pikaajalise majandusliku kasvu saavutamiseks.

Kriisides ja keset suuri katsumusi on alati hea vaadata naabrite tegusid. Sarnaselt Eestiga seisab mitmete probleemide ees ka Soome, kus tootluse kasv on samuti olnud aeglane. Lihtsaid lahendusi ei ole, siiski on märkimisväärne Soome ühiskonna laiapõhjaline toetus TAI tegevusele kriisidest väljumisel. Riiklik rakendusuringute keskus asutati jaanuaris 1942, keset Jätkusõda. 1990. aastate suure majanduskriisi ajal, kui eelarvekärpeid tehti ennekuulmatus mahus, lisati TAI investeeringuid – luues sellega vundamenti 2000ndate mitmetele edulugudele. Ka tänavuses riigieelarves suurendati keset üldisemat kokkuhoiupoliitikat TAI kulusid 13,8 protsenti. Võrreldes mullusega on see 346 miljonit eurot (mln) lisaraha, seejuures on ülikoolide TAI tegevuse lisarahastus 162 mln.

Kuidas saavutada selline teadus- ja arendustegevuse (T&A) toetus? Soomes levib laiapõhjaline veendumus, et TAI ei ole mitte ainult teadlaste intellektuaalse huvi rahuldamine, vaid alus ühiskonna heaolu loomiseks. Kasvavaid TAI kulusi toetavad nii suurtöösturid, ettevõtliidud kui ka ametiühingud. Poliitilist toetust jagab nii parem- kui vasaktiib.

Eestit Soomega võrreldes jõuame suurima erinevuseni. Soome 8,4 miljardist eurost (mld) T&A investeeringutest (2023) panustas ettevõtlussektor kaks kolmandikku (5,7 mld). Eesti ettevõtlussektori toetus koguinvesteeringutes on 10–15 protsenti madalam. Positiivne on Eesti erasektori TAI kulutuste kasv – nende osakaal SKTs oli 2023. aastal juba 1,84 protsenti ehk viimaste aastate kõrgeim. Olukorras, kus Eesti ettevõtlussektori T&A investeeringud on 406 mln aastas, kasvasid Soome ettevõtlussektori vastavad investeeringud kõigest ühe aastaga 306 mln.

Eestis tehakse alusuuringuid enam kui rakendusuringuid, ettevõtete põhifookus on aga katse- ja arendustegevuses. Alusuuringute ning katse- ja arendustegevuse vahelised rakendusuringud on samas ebaproportsionaalselt väikesed.

Eelnevast johtub ka Eesti majanduse ja ettevõtlussektori vähene teadmus- ja tehnoloogiaintensiivsus. Euroopa patendiametile laekus aastal 2023 Eestist 71 patenditaotlust, Soomest aga 2336. See tähendab, et Eesti summaarne TAI tegevuse 702 mln viib 71 patendini, samas kui Soome 8,4 mld viib 2336 patendini. Kuid tänapäeva teaduspõhist tööstust ei ole võimalik arendada ilma patentideta.

Pilt muutub kurvemaks, kui vaadelda patendikaitse all oleva tehnoloogiaomanduse omaniku litsentsitulu. Kuigi ettevõtlussektori täpseid andmeid Soome ja Eesti kohta ei ole, näitab analüüs, et vahe võib olla isegi tuhandekordne. Ehkki patendid on ainult üks tööriist ja mõõdik teiste seas, iseloomustab see ilmekalt suurt pilti. Suurem lisandväärtus töötaja kohta korreleerub ka palgaga ja seda ootab ka tavaline kodanik – Eesti T&A ja investeeringud peavad ühiskonnale tooma selget ja mõõdetavat kasu.

Erilist tähelepanu vajavad kolm teemat. Esiteks, võtmetegevus on rakendusuringud ja arendustegevus, eriti ettevõtetes. Aastal 2021 loodud

rakendusuuringute programm RUP teeb küll head tööd, kuid peame liikuma veel kiiremini ja pikemate sammudega. Kui praegu on rakendusuuringud Eestis pelgalt üksikute ettevõtete ja teadlaste mure, siis nende tegelik ülesanne peaks olema ühiskonna suurte väljakutsete lahendamine. Selleks tuleb neisse jõuliselt panustada. RUPi programmid peaksid ka intensiivistama koostööd ülikoolidega.

Teine võtmekoht on ülikoolide ettevõtlussuhted. Kuigi alusuuringute, humanitaar- ja sotsiaaliavaldkonna teadustegevuse otsene seos ettevõtlussuhetega on praegu väike, kasvab see tulevikus kindlasti. Eesti ühiskond rahastab sadades miljonites tehnika-, loodus- ja eluteadusi, aga just neis valdkondades peaks teadmussiirde ja ettevõtluse koostöö olema veelgi tulemuslikum. Ülikoolidel peaks olema vabadus otsida sobivaimad koostöövormid, sealsete nõukogude ülesanne on seada eesmärgid ja jälgida nende täitmist. Nii, et see on arusaadav ka suurele avalikkusele.

Kolmandaks, senisest rohkem vajavad tähelepanu süvatehnoloogilised iduettevõtted. Eesti ettevõtlussektor on praegu põhiliselt tehnoloogiate kasutaja, kuid peaks tulevikus muutuma üha enam nende loojaks ja omanikuks. Aeg-ajalt võiks hinnata, kas ikka kõik avalikus meediaruumis tehnoloogiaettevõtte nimetuse saanud täidavad selle kriteeriumi.

Kuigi ümbritsevad julgeoleku- ja välispoliitika muutused panevad meid fundamentaalselt ümber hindama mitmeid ühiskondlike kokkulepete põhimõtteid, on Eesti majanduse teadmuse- ja tehnoloogiaintensiivsuse märgatav kasv iseenesest paljude lahenduste eelduseks. Ettevõtetes tehtavad rakendusuuringud on meie kõigi mure.

[Ilmunud ajalehes Postimees 22. märtsil 2025](#)